

Τρίτη ηλικία και κατάθλιψη

Ευστράτιος Παπάνης

Επίκουρος Καθηγητής Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Περίληψη

Η Τρίτη ηλικία συνδέεται με μύθους, στερεότυπα και παρεξηγήσεις, κοινός παρονομαστής των οποίων είναι η απώλεια της αυτονομίας, η επιδείνωση της ποιότητας ζωής και η περιθωριοποίηση. Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της συνέντευξης, για να αναδειχθούν τα προβλήματα που απασχολούν τα ηλικιωμένα άτομα. Διεφάνη ότι όσα άτομα διαβιούσαν σε ιδρύματα ή γηροκομεία παρουσιάζαν συμπτώματα κατάθλιψης, ενώ οι ηλικιωμένοι που διατηρούσαν σχέσεις με τα παιδιά και τα εγγόνια τους αισθάνονταν πιο δημιουργικοί.

Λέξεις Κλειδιά Τρίτη ηλικία, κατάθλιψη, συνεντεύξεις

Εισαγωγή

Οι αλλαγές στον οργανισμό με την πάροδο της ηλικίας μπορούν να ταξινομηθούν σε μεταβολές στο γνωστικό τομέα, στην προσωπικότητα και στην προσαρμογή. Όσον αφορά τον πρώτο παρατηρείται αδυναμία πρόσκτησης νέας γνώσης, αλλά το γεγονός αυτό αντισταθμίζεται από την αύξηση της κριτικής ικανότητας και την ευχέρεια αξιοποίησης της εμπειρίας και των εμποδωμένων κατά τη διάρκεια της ζωής δεξιοτήτων. Τελευταίες έρευνες έχουν αποδείξει ότι η απώλεια της μνήμης είναι επιλεκτική (οι ηλικιωμένοι ξεχνούν συμβάντα και πληροφορίες που δεν τους ενδιαφέρουν) και δεν αφορά τη μακροπρόθεσμη, αλλά τη βραχυπρόθεσμη μνήμη. Τα νέα γι' αυτούς ερεθίσματα πρέπει να παρουσιάζονται με αργότερους ρυθμούς, ενώ οι ασκήσεις απομνημόνευσης, το διάβασμα και η ενεργός συμμετοχή σε δραστηριότητες αποτρέπουν την εμφάνιση του φαινομένου. Η απώλεια γνώσης είναι παθολογική κατάσταση και μπορεί να εμφανιστεί σε όλες τις ηλικίες.

Η εσωστρέφεια αυξάνεται κατά την τρίτη ηλικία, αλλά ταυτόχρονα μειώνεται ο νευρωτισμός. Σύμφωνα με τη θεωρία της απόσυρσης οι ηλικιωμένοι αποστερούνται μεγάλου μέρους των κοινωνικών τους ρόλων, αλλά και η ίδια η κοινωνία τους περιθωριοποιεί (κυρίως για λόγους που σχετίζονται με την παραγωγή και την οικονομία). Κοινωνικά αίτια αναγκάζουν τους ηλικιωμένους να αποδεχτούν ρόλους

εξάρτησης (από την οικογένεια, την κρατική μέριμνα, το σύστημα πρόνοιας και περίθαλψης), που πολλές φορές είναι γενεσιουργοί παράγοντες κατάθλιψης.

Βάσει στατιστικών οι κάτοικοι άνω των εξήντα πέντε ετών στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν το 18% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (από 15% το 1995). Η γήρανση του πληθυσμού έχει σημαντικές επιπτώσεις οικονομικό-κοινωνικής υφής και μπορεί να θεωρηθεί ως μια σοβαρή απειλή της κοινωνικής συνοχής.

Το 50% των γυναικών άνω των 65 ετών είναι χήρες και συνήθως διαβιούν μόνες τους, γεγονός που εντείνει τα προβλήματα της τρίτης ηλικίας. Το 62% των γυναικών αυτών δηλώνει ανασφάλεια και φόβο για προσωπική επίθεση ή ληστεία ειδικά στα αστικά κέντρα. Ποσοστό της τάξης του 45% των ηλικιωμένων δηλώνει ότι έχει πέσει θύμα ψυχολογικής ή σωματικής βίας από άλλους ενήλικες. Φυσικά όλο το ενδιαφέρον των υπηρεσιών και των ερευνών έχει στρέψει το ενδιαφέρον τους σε θύματα βίας νεαρότερων ηλικιών, με αποτέλεσμα να αγνοούνται οι κραυγές των ηλικιωμένων.

Το εισόδημα των ηλικιωμένων γυναικών είναι συστηματικά κατώτερο από εκείνο των ανδρών, δεδομένου ότι οι επαγγελματικές ζωές τους ήταν συνήθως αποσπασματικές, κατακερματισμένες ή ανύπαρκτες. Έτσι οι ηλικιωμένες γυναίκες που ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας είναι πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των ανδρών. Η οικονομική κατάσταση των ηλικιωμένων συνήθως επιβαρύνεται από έξοδα για περίθαλψη, φάρμακα, μισθούς ατόμων που τους φροντίζουν κλπ. Οι άνδρες ηλικιωμένοι έχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες να υποφέρουν από μακροχρόνιες ασθένειες. Αντίθετα στην ηλικιακή ομάδα των 85+ οι άνδρες εμφανίζουν λιγότερες ασθένειες από τις γυναίκες. Η πλειοψηφία των ατόμων τρίτης ηλικίας και στα δύο φύλα διατηρεί το σεξουαλικό της ενδιαφέρον, αν και παρατηρείται συστηματική παρακμή σε όλες σχεδόν τις αισθήσεις και μείωση της δυναμικής των πνευμόνων (η οποία όμως αρχίζει να φθίνει από την ηλικία των 30 και μετά). Η μυϊκή δύναμη περιορίζεται από 15-46% σε σύγκριση με τη νεανική ηλικία. Οι ηλικιωμένοι οδηγοί αυτοκινήτων εμπλέκονται σπανιότερα σε τροχαία ατυχήματα. Πρωταθλητές στα σοβαρά ατυχήματα είναι οι νέοι κάτω των 30 ετών. Το 80% των ηλικιωμένων μπορεί να συνεχίσει να ασχολείται κανονικά με τις καθημερινές δραστηριότητες. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι είναι πιο παραγωγικοί από τους νέους, εργάζονται με πιο σταθερούς ρυθμούς, απουσιάζουν λιγότερο από τη δουλειά, έχουν περισσότερα κίνητρα και συνήθως η εμπειρία υποσκελίζει τη μυϊκή δύναμη. Παράλληλα, οι περισσότερες έρευνες επιβεβαιώνουν ότι, αν και οι γεροντότεροι

συνηθίζουν να παγιώνουν στάσεις και πεποιθήσεις, εντούτοις αντιδρούν κατά τον ίδιο τρόπο στην αλλαγή και στα νέα ερεθίσματα και αλλάζουν τις απόψεις τους με τον ίδιο ρυθμό, όπως και οι νεαρότεροι. Αν και μαθαίνουν δυσκολότερα νέες τεχνικές, διαθέτουν περισσότερα κίνητρα για μάθηση, γεγονός που εξισορροπεί όποια μειονεξία. Ουσιαστικά μεταβάλλεται ο ρυθμός μάθησης και όχι η ικανότητα μάθησης. Όσο περισσότερο συμμετέχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες και όσο περισσότερες ευθύνες αναλαμβάνουν, τόσο μειώνεται ο κίνδυνος ψυχικών διαταραχών. Ταυτόχρονα με την ηλικία επέρχεται περισσότερη ηρεμία, αυτοσυγκράτηση και εκρήξεις θυμού. Η απώλεια της ακοής συνοδεύεται από συναισθήματα εγκατάλειψης, απομόνωσης και φόβου. Επειδή οι νεαρότεροι, εξαιτίας της ελλειμματικής ακοής των ηλικιωμένων περιορίζουν το λόγο τους και τις συζητήσεις με αυτούς, οι γέροντες βυθίζονται στον προσωπικό τους κόσμο. Πολλοί αντιμετωπίζουν έξεις αλκοολισμού, οι οποίες όμως δεν γίνονται εύκολα αντιληπτές, επειδή δεν επηρεάζουν την ανύπαρκτη εργασιακή κατάσταση. Ο στιγματισμός είναι εντονότερος για τις γυναίκες τρίτης ηλικίας και γι' αυτό μαθαίνουν να κρύβουν τη συνήθεια να πίνουν περισσότερο. Τα αποτελέσματα του αλκοόλ εκλαμβάνονται τις πιο πολλές φορές ως συμπτώματα της τρίτης ηλικίας.

Επιδημιολογικές μελέτες σε ηλικιωμένους κατέδειξαν ότι το 10-25% αυτών εμφάνιζε συμπτώματα κατάθλιψης. Υπολογίζεται ότι η κατάθλιψη σε γέροντες που δεν χρειάζονται περίθαλψη ή διαβιούν με τους δικούς τους φτάνει το ποσοστό του 5%, ενώ σε όσους καταφεύγουν σε νοσοκομεία και ιδρύματα για ηλικιωμένους ξεπερνά το 20%. Μάλιστα οι αυτοκτονίες ατόμων τρίτης ηλικίας αντιστοιχούν στο 18% των συνολικών αυτοκτονιών στον πληθυσμό. Ένα ποσοστό της τάξης του 45% υποφέρει από μελαγχολία ή άλλα πρόδρομα συμπτώματα κατάθλιψης, τα οποία σπάνια διαγιγνώσκονται. Είναι άξιο προσοχής ότι στα νοσοκομεία δύσκολα αναγνωρίζεται η κατάθλιψη και αυτό οφείλεται :

- α) στη δυσκολία αναγνώρισης και διάγνωσης της κατάθλιψης
- β) στη προτεραιότητα της αντιμετώπισης άλλων σημαντικότερων προβλημάτων υγείας.
- γ) στην υποτίμηση συχνότητας εμφάνισης της κατάθλιψης.

Η κατάθλιψη στην Τρίτη ηλικία έχει πολλές φορές κοινωνικά και ψυχολογικά αίτια:

- Πένθος και απώλεια αγαπημένων προσώπων, φίλων κλπ.
- Κοινωνική απομόνωση και έλλειψη ενδιαφερόντων μετά τη σύνταξη

- Αλλαγή στον τρόπο ζωής
- Μοναξιά και οικονομικές δυσκολίες

Μορφές κατάθλιψης

Η κατάθλιψη στους ηλικιωμένους μπορεί να είναι πρωτογενής ή δευτερογενής (αποτέλεσμα δηλαδή μιας άλλης ψυχιατρικής ή μη διαταραχής).

Η πρωτογενής κατάθλιψη είναι τριών ειδών :

1) Η Μείζων κατάθλιψη : απαιτείται η ύπαρξη έντονων καταθλιπτικών συμπτωμάτων για τρεις τουλάχιστον εβδομάδες.

Χαρακτηρίζεται από :

- Αρνητικά Συναισθήματα (μελαγχολία, αίσθηση απελπισίας)
- Ψυχοκινητικές διαταραχές (διέγερση ή καταστολή)
- Γνωστικές διαταραχές (ενοχές, χαμηλή αυτοεκτίμηση)
- Σωματικά συμπτώματα (διαταραχές στον ύπνο, όρεξη, βάρος)
- Κοινωνική απόσυρση

2) Η Δυσθυμία : χαρακτηρίζεται από συμπτώματα παρόμοια με αυτά της μείζονος κατάθλιψης. Η συμπτωματολογία θα πρέπει να υπάρχει για δυο τουλάχιστον χρόνια.

3) Οι Άτυπες μορφές κατάθλιψης (συγκεκριαυμένη κατάθλιψη): χαρακτηρίζεται από άρνηση του καταθλιπτικού συναισθήματος, το οποίο εμφανίζεται με τη μορφή σωματικών ή γνωστικών συμπτωμάτων.

Η δευτερογενής κατάθλιψη στους ηλικιωμένους μπορεί να είναι δυο μορφών :

Η οργανική κατάθλιψη που είναι αποτέλεσμα βιολογικών μεταβολών στον οργανισμό τους ασθενούς είτε λόγω μιας νόσου που προσβάλλει το κεντρικό νευρικό σύστημα είτε λόγω λήψης φαρμάκων που προκαλούν αντίστοιχες βιοχημικές μεταβολές και οι καταθλιπτικές αντιδράσεις ως αποτέλεσμα ψυχολογικής αντίδρασης σε σωματική νόσους με πρώτο σύμπτωμα το άγχος.

Μύθοι σχετικά με την Τρίτη ηλικία

- Η γήρανση είναι ένα αδιέξοδο με μόνη λύτρωση το θάνατο. Η προσωπική ανάπτυξη και ολοκλήρωση σταματούν.
- Οι νοητικές λειτουργίες επιδεινώνονται και προκαλούν τα σκώμματα και την έλλειψη ανοχής από τον κοινωνικό περίγυρο.
- Τα άτομα της τρίτης ηλικίας είναι βάρος για τις οικογένειές τους

Που οφείλονται οι μύθοι αυτοί

➤ Στην υπεργενίκευση. Οι άνθρωποι συνήθως γνωρίζουν μεμονωμένες περιπτώσεις ηλικιωμένων που πάσχουν ψυχολογικά ή βιολογικά και γενικεύουν σε όλον τον πληθυσμό. Παράλληλα αντιλαμβάνονται ως σοβαρότερα τα προβλήματα των ατόμων της τρίτης ηλικίας από ότι τα ίδια τα άτομα άνω των 65 ετών. Στον παρακάτω πίνακα σκιαγραφείται με ποσοστά η αντίληψη αυτή.

Πρόβλημα	Αντίληψη	Αντίληψη ατόμων άνω
	νεαρότερων για τα άτομα άνω των 65 ετών	των 65 ετών για τους εαυτούς τους
Φόβος ότι θα πέσουν θύμα εγκληματικής πράξης	69%	37%
Οικονομικές δυσχέρειες	55%	22%
Μοναξιά	46%	26%
Κακή υγεία	57%	35%
Έλλειψη ενδιαφερόντων	46%	4%

➤ Οι περισσότεροι αγνοούν ότι η Τρίτη ηλικία έχει εύρος που φτάνει μέχρι και τα 30 ή και παραπάνω έτη (από 65-100). Υπάρχει η τάση ισοπεδωτικής ομογενοποίησης, δηλαδή παράβλεψη του γεγονότος ότι οι διατομικές διαφορές είναι εντονότερες ανάμεσα στα άτομα της τρίτης ηλικίας – και συνήθως πιο εμφανείς σε σύγκριση με τα νεαρά άτομα- εξαιτίας ενδοατομικών, ψυχολογικών, βιολογικών και κοινωνικών παραγόντων. (π.χ. άλλοι βρίσκονται σε χηρεία, άλλοι διαβιούν μόνοι και άλλοι με την οικογένεια, άλλοι εξακολουθούν να εργάζονται άτυπα, το ύψος των συντάξεων είναι διαφορετικό κλπ.) Το μόνο κοινό στα άτομα της τρίτης ηλικίας είναι η ηλικία τους.

➤ Η απώλεια μνήμης σε νεαρότερη ηλικία είναι εξίσου συχνή, αλλά αποδίδεται στο άγχος, στο φόρτο εργασίας και στις βιοτικές μέριμνες. Μετά τα 65 έτη αποδίδεται αποκλειστικά και εσφαλμένα στο γήρας.

➤ Οι κοινωνικές νόρμες, η πρόσβαση και η δομή των χώρων είναι διαμορφωμένες για άτομα νεαρής ηλικίας. Τα πράσινα φανάρια για τους πεζούς διαρκούν λιγότερο, τα πεζοδρόμια φράζουν από παράνομα παρκαρισμένα

αυτοκίνητα, τα ασανσέρ είναι προβληματικά κλπ. Η ίδια η κοινωνία δεν διευκολύνει τη ζωή των γερόντων.

➤ Τα περισσότερα άτομα τρίτης ηλικίας έχουν συχνές επαφές με τα μέλη της οικογένειάς τους. Το ποσοστό αυτών που παραμελούνται από τα παιδιά ή τα εγγόνια τους, ειδικά στην Ελλάδα, είναι πολύ μικρότερο από αυτό που φροντίζεται από την οικογένειά του.

➤ Η προβολή, δηλαδή η τάση των νέων να προβάλλουν στους γεροντότερους τους δικούς τους φόβους για την απώλεια της υγείας και της ομορφιάς, της γονιμότητας και της ευεξίας, την αγωνία για τη φθίση και την παρακμή, το άγχος του θανάτου.

➤ Οι μύθοι για την Τρίτη ηλικία είναι αποκύημα της σύγχρονης βιομηχανικής κοινωνίας, που συνδέει την αξία με την παραγωγή και την ικανότητα πλουτισμού ή συγκέντρωσης πόρων. Στους Aborigines της Αυστραλίας, όπως και στους ανατολικούς πολιτισμούς οι γέροντες είναι πρόσωπα σεβαστά και φορείς των γνώσεων, της εμπειρίας, των παραδόσεων και της σοφίας.

➤ Τα άτομα της τρίτης ηλικίας διαθέτουν αγοραστική δύναμη πάνω από τον μέσο όρο του ενεργού πληθυσμού, την οποία διοχετεύουν στα παιδιά και τα εγγόνια τους δίνοντας συχνά την αίσθηση ότι οι ίδιοι φυτοζωούν.

Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι τα άτομα της τρίτης ηλικίας πρέπει να μπορούν:

- Να επιλέγουν τον τρόπο ζωής τους
- Να διαβιούν σε αξιοπρεπείς συνθήκες στο οικείο φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον.
- Να διατηρούν την αυτονομία, την κοινωνική συμμετοχή, την επικοινωνία και να αυξάνουν την αυτάρκεια τους.
- Να έχουν ίσες ευκαιρίες και κατοχυρωμένα δικαιώματα ώστε να μη γίνονται αποδεκτές προκαταλήψεις και αποκλεισμών.
- Να επιλέγουν, να διεκδικούν και να εξασφαλίζουν τους τρόπους και τα μέσα που βελτιώνουν την ποιότητα της ζωής τους.
- Να απολαμβάνουν υπηρεσιών και παροχών που να τους εξασφαλίζουν υγεία, ποιότητα ζωής και επιβίωση.
- Να εκφράζουν το δικαίωμά τους για σεξουαλική ζωή και όχι να ενοχοποιούν την ερωτική τους ανάγκη

● Να τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα να επιλέγουν οι ίδιοι τους κινδύνους στους οποίους θα εκτεθούν (πολλοί θεωρούν ότι όλα είναι επικίνδυνα για τα άτομα της τρίτης ηλικίας- από τη διαχείριση των οικονομικών μέχρι το ανέβασμα μιας σκάλας).

Η κοινωνική συμμετοχή επιτυγχάνεται :

- με τις διαπροσωπικές σχέσεις
- με τη διαρκή αναζήτηση νέων ενδιαφερόντων
- με την απασχόληση και μετά τη σύνταξη
- μέσω κοινωνικών προγραμμάτων δραστηριοποίησης
- με την αναγνώριση των ηλικιωμένων ως ενεργών πολιτών και φορέων εμπειρίας

Προγράμματα για ηλικιωμένους

Μονάδες Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΜΦΗ)

Παρέχουν υπηρεσίες δευτεροβάθμιας κοινωνικής φροντίδας και παρέχονται κυρίως από δημόσιους φορείς και από Νομικά πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου. Ο κεντρικός προσανατολισμός των ΜΦΗ είναι θεραπεία και αποκατάσταση σωματικής και πνευματικής ψυχικής νόσου ή αναπηρίας καθώς και η καταπολέμηση των συνεπειών του κοινωνικού αποκλεισμού. Στις μονάδες αυτές παρέχεται περίθαλψη σε ηλικιωμένα άτομα που διαβιούν μόνα τους ή δεν αυτοεξυπηρετούνται. Στόχος τους είναι η εξασφάλιση στους ηλικιωμένους αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης, η ρύθμιση των προβλημάτων υγείας τους και η διατήρηση τους ως ενεργά κοινωνικά μέλη.

Λέσχες φιλίας

Οι Λέσχες Φιλίας είναι μια πρωτοβουλία του Δήμου Αθηναίων. Είναι χώροι που μπορούν ηλικιωμένοι να αναζητήσουν ανθρώπινη ζεστασιά, επαφή με συνομηλίκους, κοινωνική υποστήριξη και ψυχαγωγία. Το πρόγραμμα προβλέπει επίσης δημιουργική απασχόληση, εργοθεραπεία, φυσιοθεραπεία, ημερήσιες εκδρομές, επισκέψεις σε πολιτιστικούς χώρους. Στόχος τους είναι εξοικείωση των ηλικιωμένων με τα προβλήματα της τρίτης ηλικίας, η προσαρμογή τους στις καινούργιες συνθήκες ζωής, η ομαλή συνύπαρξη με τους νεότερους και η παροχή

ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος ιδίως σε ανθρώπους που δεν έχουν οικονομικά μέσα η οικογένεια να τους φροντίσει.

Πρόγραμμα ‘ Βοήθεια στο σπίτι’

Σκοπός του προγράμματος

Η παραμονή των ηλικιωμένων και των ατόμων με αναπηρίες στο οικείο φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον, η διατήρηση της συνοχής της οικογένειας, η αποφυγή χρήσης ιδρυματικής φροντίδας ή καταστάσεων κοινωνικού αποκλεισμού, η εξασφάλιση αξιοπρεπούς και υγιούς διαβίωσης και η βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

Στόχος του προγράμματος

Παροχή οργανωμένης και συστηματικής πρωτοβάθμιας κοινωνικής φροντίδας από ειδικούς επιστήμονες και καταρτισμένα στελέχη όπως και από εθελοντές και φορείς κοινωνικής αλληλεγγύης της κοινότητας σε μη αυτοεξυπηρετούμενους πολίτες, ηλικιωμένους, άτομα με αναπηρίες, με προτεραιότητα σε αυτούς που διαβιούν μόνοι τους και το εισόδημα τους δεν τους επιτρέπει να εξασφαλίσουν τις απαιτούμενες υπηρεσίες εξυπηρέτησης ώστε να διευκολυνθεί η καθημερινή τους ζωή και μέσω της ενδυνάμωσης να αποκτήσουν τη μέγιστη δυνατή αυτονομία και την κοινωνική ευημερία.

Ταυτότητα της Έρευνας

Η έρευνα διενεργήθηκε από τους τριτοετείς και πρωτοετείς φοιτητές του τμήματος Κοινωνιολογίας με επιβλέποντα καθηγητή τον Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Ευστράτιο Παπάνη. Ελήφθησαν 400 συνεντεύξεις από άτομα τρίτης ηλικίας από πολλές περιοχές της Ελλάδας. Χρησιμοποιήθηκε η βιογραφική μέθοδος και οι συνεντεύξεις ομαδοποιήθηκαν με τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να αναπολήσουν τις κυριότερες στιγμές της ζωής τους (παιδική, νεανική ηλικία, περίοδος ωριμότητας και Τρίτη ηλικία) και να αναφερθούν στις συνθήκες και τις πιο αξιομνημόνευτες αναμνήσεις τους.

Ευρήματα

Οι περισσότεροι από τους ηλικιωμένους

-Ζουν σε ιδιόκτητο σπίτι

-Πέρασαν δύσκολα παιδικά χρόνια λόγω της κατοχής και των άσχημων συνθηκών διαβίωσης που επικρατούσαν

-Έχουν παντρευτεί και έχουν αποκτήσει παιδιά και εγγόνια και αυτό ήταν το σημαντικότερο γεγονός της ζωής τους, άσχετα από την επαγγελματική πορεία που είχαν ή τις δύσκολες ιστορικά συνθήκες, που έζησαν.

-Αναγκάστηκαν να εργαστούν από μικρή ηλικία

-Ασχολήθηκαν πιο πολύ με αγροτικές ασχολίες

-Είναι ικανοποιημένοι από τον εαυτό τους και δε θα άλλαζαν αρκετά πράγματα από αυτά που έχουν ζήσει

-Τα χρήματα που παίρνουν δεν επαρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες τους

-Οι γυναίκες δε χρειάστηκε να εργαστούν

- Ξέρουν ότι ακόμα έχουν να προσφέρουν πολλά, αλλά ή κοινωνία τους αρνείται αυτό το δικαίωμα.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

Συνέντευξη Πρώτη

Η συνέντευξη που ακολουθεί πραγματοποιήθηκε σε γηροκομείο. Οι ηλικιωμένοι εξέφρασαν τις εμπειρίες τους στα διάφορα στάδια της ζωής τους Κάποιοι ηλικιωμένοι δε μιλούσαν απλά άκουγαν κάνοντας μορφασμούς ανάλογα με το αν συμφωνούσαν ή όχι, λίγοι ήταν οι ηλικιωμένοι που μιλούσαν και είχαν τη διάθεση να αναφερθούν στη ζωή τους ξαναζώντας ίσως κάποιες άσχημες στιγμές.

1) Θα σας ήταν εύκολο να μου περιγράψετε την παιδική σας ηλικία;

Παίρνει το λόγο μια ηλικιωμένη κυρία: <<Ήταν δύσκολα χρόνια...Οι περισσότεροι από μας περάσαμε πολύ άσχημα κυρίως λόγω των πολιτικών καταστάσεων που επικρατούσαν όπως ήταν η χούντα! Φυσικά όμως είχαμε και οικονομικά προβλήματα... Δεν είχαμε την ελευθερία να παίζουμε και ήμασταν κλεισμένοι στα σπίτια μας!>> (δάκρυα κυλούν στο πρόσωπό της)

Συνεχίζει μια άλλη: << Εγώ πάλι μεγάλωσα στην Κωνσταντινούπολη με την οικογένεια μου και ζήσαμε το διωγμό, την απώλεια των σπιτιών μας και την αναζήτηση νέων κατοικιών σε ξένους τόπους! Τελικά βρήκαμε καταφύγιο και στέγη στην Ελλάδα αλλά δυστυχώς και εδώ μας περίμεναν δυσκολίες καθώς επικρατούσε η χούντα! Δύσκολα τα βγάζαμε εις πέρας... Όλα τα μέλη της οικογένειας έπρεπε να δουλεύουν. Ζούσαμε μ' ένα μόνιμο φόβο, την αγωνία και την ελπίδα ότι θα έρθουν καλύτερες μέρες. Το αξίζαμε να έρθουν καλύτερες μέρες γιατί είχαμε περάσει πολλά.>>

Ένας κύριος παίρνει ξαφνικά το λόγο έχοντας ένα φοβερό βλέμμα πικρίας: «Εμείς, κοπέλα που μας βλέπεις, δε ζήσαμε ποτέ την παιδική ηλικία. Από μικρά δουλεύαμε για να ζήσουμε και κάναμε οποιαδήποτε δουλειά για να επιβιώσουμε... Και όσες φορές ξεχνιόμασταν σαν παιδιά και αρχίζαμε τα πειράγματα μεταξύ μας, ένα μικρό παιχνίδι, πάντα υπήρχε κάποιος μεγαλύτερος για να μας θυμίζει ότι δεν έχουμε χρόνο για παιχνίδια αλλά μόνο για δουλειά! Λίγα είναι τα άτομα στην ηλικία μας που έζησαν τα παιδικά τους χρόνια, συνήθως οι πλούσιες οικογένειες, οι οποίες βέβαια, η καθεμία με το δικό της τρόπο, βοηθούσαν την άρχουσα τάξη!»

Κάποιος άλλος κύριος προσθέτει: «Εμείς κοπέλα μου, όχι μόνο δε ζήσαμε την παιδική μας ηλικία αλλά ούτε καλά-καλά το σχολείο δεν προλάβαμε να τελειώσουμε. Το πολύ-πολύ να έχουμε βγάλει ένα δημοτικό! Δεν έχουμε γνώσεις και αυτό είναι άσχημο, γι αυτό αφού εσύ έχεις τη δυνατότητα, να κοιτάξεις να μορφωθείς όσο το δυνατόν γίνεται περισσότερο!»

2) Και μετά από αυτές τις δυσκολίες τι κάνατε;

Κύριος: «Μετά ήταν ακόμη πιο δύσκολα τα πράγματα, γιατί ναι μεν είχαμε δημοκρατία και μπορούσαμε να κινηθούμε άνετα αλλά είχαμε κλειστεί στον εαυτό μας. Δε μιλούσαμε σε κανέναν, είχαμε μυστικοπάθεια, λες και φοβόμασταν ότι αν μιλήσουμε θα συμβεί κάτι κακό. Ενώ πριν νοιαζόμασταν ο ένας τον άλλο, ξαφνικά φοβόμασταν. Ο καθένας κοιτούσε τη δουλειά του και δεν μπερδεύοταν στα πόδια του άλλου, είχαμε γίνει απρόσωποι. Ίσως από τότε να ξεκίνησε η αδιαφορία προς τους συνανθρώπους μας.» (κυριαρχεί σιωπή και όλοι κουνούν τα κεφάλια τους συγκαταβατικά.. όλοι συμφωνούν!)

3) Παντρευθήκατε από ανάγκη, από προξενιό, από πόθο;

Κυρία: « Για τις περισσότερες γυναίκες εκείνης της εποχής ο γάμος δεν ήταν ένδειξη αγάπης, ούτε τυχαία γνωριμία που να περιλαμβάνει έρωτα- αγάπη- γάμο! Ήταν συνήθως προξενιό, γιατί πρώτον έπρεπε να πάρουμε κάποιον που θα ήξεραν οι γονείς μας και δεύτερον υπήρχαν και πολλά συμφέροντα απ αυτούς τους γάμους, κυρίως οικονομικά. Οπότε αναγκαζόμασταν κατά κάποιο τρόπο να παντρευτούμε και μάλιστα πολλές φορές επειδή επικρατούσε άσχημη οικογενειακή κατάσταση λόγω των δυσκολιών, οι γυναίκες ήθελαν να παντρευτούν με τον όποιο τυχόντα για να ξεφύγουν από τη μιζέρια της οικογένειας.»

Μια άλλη κυρία συμπληρώνει: «Όπως καταλαβαίνεις οι άνδρες είχαν περισσότερα περιθώρια επιλογής της γυναίκας που ήθελαν, παρά εμείς. Είμαι σίγουρη ότι θα αναρωτιέσαι για το πώς ζούσαμε με κάποιον που δεν αγαπούσαμε...

Και όμως κοπέλα μου μετά από κάποιο διάστημα, όταν κάναμε και τα παιδιά μας νιώθαμε μεγάλη αγάπη, όχι όμως έρωτα... Έτσι και αλλιώς σε κάθε γάμο τελειώνει κάποια στιγμή ο έρωτας!»

(μία ηλικιωμένη αρχίζει και κλαίει προσπαθώντας να μιλήσει για κάτι που θυμήθηκε και την πόνεσε πολύ!)

Η ηλικιωμένη: «Και μη νομίζεις κοπέλα μου ότι εμείς δεν ερωτευθήκαμε ποτέ... Ερωτευθήκαμε αλλά δεν μπορούσαμε να κάνουμε τίποτα γιατί ήμασταν ήδη παντρεμένες και θα είχαμε μετά πολλά προβλήματα από τον περίγυρό μας! Και εγώ το έζησα αυτό... Όνειρό μου πάντα ήταν να ερωτευτώ και είχα υποσχεθεί στον εαυτό μου πως όταν μου συμβεί αυτό θα τα αφήσω όλα και θα ζήσω τον έρωτά μου κάπου αλλού, μακριά απ' όλους και απ' όλα! Όντως έτσι και συνέβη, ερωτεύτηκα, τα παράτησα όλα, παιδιά, οικογένεια, σπίτι... Κάποια στιγμή όμως ο έρωτας τελείωσε και με παράτησε και δεν ήξερα τι να κάνω! Πώς να γυρίσω πίσω; Το μόνο που κατάφερα είναι να επικοινωνήσω με τα παιδιά μου, χωρίς καμία ανταπόκριση γιατί δε με συγχώρησαν ποτέ και τελικά να καταλήξω σ' αυτό το γηροκομείο!(κλάματα)».

4) Πώς περνούσατε κατά τη διάρκεια του γάμου σας; Ήσασταν ευχαριστημένοι;

Κύριος: «Ήμασταν ευχαριστημένοι, είχαμε τα παιδιά μας και γενικώς ένα ζεστό οικογενειακό κλίμα! Κάναμε ό,τι κάνει τώρα κάθε οικογένεια.. Σ' αυτόν τον τομέα τουλάχιστον δεν έχει αλλάξει κάτι από τότε μέχρι σήμερα!» (όλοι συμφωνούν)

5) Αφοσιωθήκατε δηλαδή στα παιδιά σας;

Κυρία: «Βέβαια, το παν ήταν τα παιδιά μας! Θέλαμε να κάνουμε τα πάντα γι' αυτά για να μη ζήσουν τα δύσκολα χρόνια που περάσαμε εμείς. Προσπαθήσαμε να μην τους λείπει τίποτα και να ζουν την κάθε τους στιγμή, οτιδήποτε αντιπροσώπευε την ηλικία τους. Έπρεπε να τα μορφώσουμε κιόλας για να προοδεύσουν στη ζωή τους και να μη μοιάσουν σ' εμάς!».

Κύριος: «Απ' ότι βλέπεις όμως και εσύ, τα παιδιά μας δεν εκτίμησαν ιδιαίτερα τις προσπάθειές μας και μας έκλεισαν σ' ένα γηροκομείο!»

(Επικρατεί αναστάτωση...Μια ηλικιωμένη απευθύνει το λόγο στον προαναφερθέντα κύριο!)

Κυρία: «Δεν είναι ακριβώς έτσι όπως τα λες... εγώ προτιμώ να βρίσκομαι εδώ παρά να γίνομαι βάρος στο παιδί μου και να μ' έχει μέσα στα πόδια του και εκτός αυτού υπάρχουν και άλλα παιδιά που αναγκαστικά μας βάζουν στο γηροκομείο γιατί

καλά-καλά δεν τα βγάζουν εις πέρας οικονομικά για να θρέψουν την ίδια τους την οικογένεια, θα θρέψουν εμάς;»

Κυρία: «Εξάλλου έρχονται και μας βλέπουν πολύ συχνά, μας φέρνουν και τα εγγονάκια μας! Και αυτό μας δίνει μεγάλη χαρά, δε μας ξεχνούν!»

(οι απόψεις δίστανται!)

6) Τώρα πώς είναι η ζωή σας και ποιος ο σκοπός της;

Κύριος: «Η κάθε ηλικία έχει τα δικά της προβλήματα και το δικό της νόημα! Τώρα είναι η ηλικία που ανυπομονούμε να βλέπουμε τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας και που παραπονιόμαστε συνέχεια για το οτιδήποτε, τόσο για την υγεία μας όσο και στα παιδιά μας που θέλουμε να τα βλέπουμε όλο και περισσότερο γιατί ξέρουμε ότι πλησιάζει το τέλος!»

7) Αναπολείτε συχνά τα παλιά;

Κυρία: «Ο καθένας από μας εδώ πέρα λέει τις ιστορίες του... Για διάφορους λόγους: α) Άλλοι για να περνάει η ώρα και να μην αισθάνονται μόνοι και άπραγοι, β) Άλλοι πάλι γιατί θέλουν απλά να πουν τις ιστορίες τους, γ) Άλλοι για να παρηγορηθούν και δ) άλλοι για να αισθανθούν πως υπάρχουν και άλλοι άνθρωποι που έχουν ζήσει χειρότερες στιγμές από τους ίδιους!»

8) Τι συζητάτε τώρα μεταξύ σας;

Κυρία: «Οι συζητήσεις μας τώρα είναι συγκεκριμένες, σχεδόν κάθε μέρα συζητάμε τα ίδια πράγματα. Βλέπεις η ζωή μας είναι περιορισμένη, δε μας προσφέρει και πολλά νέα πράγματα για συζήτηση. Για παράδειγμα, θα συζητήσουμε για το παρελθόν μας και κυρίως για τις ωραίες στιγμές του παρελθόντος γιατί ήδη έχουμε μια μελαγχολία που είμαστε σε γηροκομείο, οπότε αν συζητήσουμε και άλλα καταθλιπτικά πράγματα θα μας πιάσει κατάθλιψη. Επίσης συζητάμε για τα παιδιά μας, για τους άνδρες που ορισμένες από εμάς έχουμε χάσει, για την υγεία μας και για τα φάρμακα που παίρνουμε κάποιες συγκεκριμένες ώρες... Κυρίως αυτά είναι τα πιο βασικά πράγματα που συζητάμε!»

Κύριος: «Εμείς οι άνδρες όμως εκτός από τα παραπάνω συζητάμε και για δύο ακόμα θέματα: α) για το ποδόσφαιρο και β) όσο και να σας φανεί περίεργο, για τη σεξουαλική ζωή που είχαμε και γι' αυτή που θα μπορούσαμε να έχουμε τώρα».

(Γέλια ακούγονται στην αίθουσα!)

9) Τι σας απασχολεί τώρα; Ποια είναι τα προβλήματά σας, οι σκέψεις σας, οι ανησυχίες σας και τα αιτήματά σας;

Κύριος: «Πιστεύω ότι αυτό που θα σου πω αφορά όλους και δε θα ακούσεις άλλη άποψη. Αυτό που μας απασχολεί τώρα είναι α)να είναι τα παιδιά μας όσο πιο καλά γίνεται και τα εγγόνια μας και β)να πεθάνουμε μ' ένα φυσιολογικό τρόπο, χωρίς πόνους και ταλαιπωρίες και φυσικά όχι μόνο για μας αλλά και για να μην ταλαιπωρήσουμε τα παιδιά μας! Κούκλα μου σ' αυτή την ηλικία που είμαστε δεν έχουμε ούτε προβλήματα, ούτε σκέψεις, ούτε ανησυχίες, ούτε αιτήματα για τον εαυτό μας. Τα πάντα αφορούν τα παιδιά μας και το μόνο που ζητάμε είναι λίγη περισσότερη προσοχή. Και φυσικά το τελευταίο που μας απασχολεί είναι να πάρουμε στην ώρα του το χάπι μας για να μην έχουμε προβλήματα.»

(Όλοι συμφωνούν γνέφοντας καταφατικά το κεφάλι!)

10) Είσαστε αρνητικοί απέναντι στη νέα γενιά;

Κυρία: «Δεν είμαστε αρνητικοί στη νέα γενιά, ίσα-ίσα την υποστηρίζουμε, απλά πιστεύουμε ότι όλα πρέπει να έχουν ένα μέτρο και δυστυχώς η σημερινή γενιά δε γνωρίζει τη λέξη αυτή ή έχει θέσει ως μέτρο άλλα επίπεδα. Αυτό που ίσως κατακρίνουμε είναι ότι εμείς ήμασταν πατριώτες, είχαμε κάποια ιδανικά, όπως την πατρίδα μας, την οικογένειά μας, τη θρησκεία μας ενώ σήμερα όλα αυτά χάνονται. Το μόνο που τους ενδιαφέρει είναι η καλοπέραση, το πού θα βγούνε να πιουν καφέ, σε ποιο μπαρ θα διασκεδάσουν και με ποιον θα τα φτιάξουν. Θέλουμε να περνούν καλά αλλά πρέπει να σκληραγωγηθούν κιόλας... Δηλαδή τα αγόρια να δουλεύουν από μικρά για να μάθουν να συντηρούν τους ανθρώπους που θα έχουν αργότερα γύρω τους και να δουν πόσο δύσκολο είναι να βγάζεις χρήματα και να μη τα σπαταλούν χωρίς λόγο και από την άλλη τα κορίτσια να είναι νοικοκυρές, γιατί αύριο-μεθαύριο που θα παντρευτούν τι θα κάνουν; Δεν πρέπει να φτιάχνουν ένα φαγητό για τον άντρα τους, να τον φροντίζουν;»

Κύριος: «Βέβαια αυτή η συμπεριφορά των νέων εξαρτάται και από την αγωγή που έδωσαν οι γονείς στα παιδιά, γιατί και τα παιδιά μας δεν έζησαν και στα καλύτερα χρόνια και τώρα κακομαθαίνουν τα παιδιά τους γιατί δε θέλουν να περάσουν τα ίδια με εκείνους. Αλλά είπαμε όλα θέλουν το μέτρο τους, δε χρειάζεται να πάμε στο άλλο άκρο! Και τώρα επειδή όλοι σχεδόν έχουν τα πάντα και δεν τους φτάνουν στρέφονται στην εγκληματικότητα και σε διάφορες άλλες άσχημες πράξεις. Εμείς στην εποχή μας δεν είχαμε τόση εγκληματικότητα, άρα όλα ξεκινούν από κάπου. Γι' αυτό θέλουμε τα νέα παιδιά να έχουν πάντα στο μυαλό τους τη λέξη μέτρο!»

11) Πώς θα χαρακτηρίζατε τη ζωή σας τώρα με μία λέξη;

Κύριος: «Μονότονη και ίσως ανούσια... Τουλάχιστον για μας που ζούμε σε γηροκομείο, γιατί υπάρχουν και άλλοι ηλικιωμένοι που ζουν ευχάριστα τη ζωή τους πηγαίνοντας εκδρομές. Πολλές φορές μας πιάνει απελπισία με τη ζωή που ζούμε, γιατί αισθανόμαστε ανίκανοι, ότι κανένας δεν ενδιαφέρεται για μας και ότι γενικώς είμαστε ένα βάρος σ' αυτή την κοινωνία! Μάλιστα πολλοί από μας δεν αντέχουν ούτε καν σ' αυτή τη σκέψη της ανικανότητας και γίνονται αυτοκαταστροφικοί ή σκέφτονται να αυτοκτονήσουν με διάφορους τρόπους νομίζοντας πως έτσι θα γλιτώσουν από τη μιζέρια και πως θα πάνουν να γίνονται βάρος για τους άλλους!»

12)Μου αναφέρατε προηγουμένως την αυτοκτονία. Τη συναντάτε συχνά στους φίλους σας;

Κυρία: «Στους ανθρώπους του συγγενικού μου κύκλου ή εδώ στο γηροκομείο προσωπικά δεν την έχω συναντήσει. Κάποιοι αυτοκτονούν για τους λόγους που ανέφερε ο κύριος προηγουμένως, άλλοι πάλι γιατί έχουν χάσει αγαπημένα τους πρόσωπα και δεν αντέχουν άλλο μακριά τους και πιστεύουν πως με το θάνατο θα πάνε κοντά τους, άλλοι πάλι γιατί δεν αντέχουν τη σοβαρότητα της ασθένειάς τους, δηλαδή τους αφόρητους πόνους κτλ. Και θεωρούν το θάνατο ως λύτρωση και άλλοι πάλι γιατί είχαν ήδη μια άσχημη ζωή και δε θέλουν να φανταστούν τον εαυτό τους ότι θα πεθάνουν σ' ένα γηροκομείο, το θεωρούν σκλαβιά και δίνουν από μόνοι τους την ελευθερία στον εαυτό τους!».

(όλοι συμφωνούν!)

13)Χάσατε τον άνθρωπό σας και είστε μόνοι σας, πώς αισθάνεστε;

Κυρία: «Όταν έχασα τον άνδρα μου ήμουν νέα και μεγάλωσα δύο παιδιά μόνη μου, όμως πάντα τον ένιωθα μέσα μου, πάντα τον αγαπούσα γι' αυτό και δεν μπόρεσα να φτιάξω τη ζωή μου μετά με άλλον άνδρα και τώρα έχω συμφιλιωθεί με τον θάνατο γιατί ξέρω ότι θα τον συναντήσω και εκεί δε θα μας χωρίσει κανένας! Έχω παρατηρήσει ότι οι άνδρες ζουν λιγότερο από τις γυναίκες, γιατί να συμβαίνει αυτό άραγε;»

Κύριος: «Τώρα πια το έχουμε συνηθίσει, έπρεπε να το συνηθίσουμε αλλιώς θα τρελαινόμασταν... Τώρα ζούμε με την ελπίδα πως γρήγορα θα τους συναντήσουμε! Τη θέση τους δεν την πήρε κανένας μέσα στην καρδιά μας, το μόνο ίσως που μας βοήθησε να τους ξεπεράσουμε είναι τα παιδιά μας.»

Συνέντευξη 2

Γενικές Ερωτήσεις

Ονομάζεστε;

Φ.Π.

Πότε γεννηθήκατε;

Το 1927

Που γεννηθήκατε;

Σε ένα χωριό της Λέσβου

Τώρα που κατοικείτε;

Εδώ και πολλά χρόνια μένω στην Μυτιλήνη.

Από πού κατάγονταν οι γονείς σας;

Οι γονείς του ήταν από την Άντισσα και εκεί ζούσαμε. Είχαμε το δικό μας σπίτι.

Το σχολείο έχετε τελειώσει;

Όχι. Έχω πάει μέχρι Τετάρτη τάξη δημοτικού σχολείου.

Αδέρφια είχατε;

Η οικογένεια μου ήταν μεγάλη, είχα 6 αδέρφια, 5 αδερφούς και 1 αδερφή.

Παιδική Ηλικία

Πως ήταν τα παιδικά σας χρόνια;

Τα χρόνια τότε ήταν πολύ δύσκολα και φτωχά .δουλεύαμε στα χωράφια, φαγητό δεν υπήρχε ρούχα καλά δεν είχαμε, συνέχεια θυμάμαι τη μητέρα μου να μπαλώνει τα παντελόνια για να τα φορέσουμε. Δυστυχημένα χρόνια. Χρωστούσες παντού, στον μπακάλη, στον μανάβη παντού. Όταν τώρα τα θυμάμαι μου έρχονται πολλά στο μυαλό.

Ποίο είναι αυτό το γεγονός που θυμάστε από εκείνα τα χρόνια και σας χαροποιεί;

Δεν μπορώ να θυμηθώ κάτι από τότε που να με κάνει πολύ ευτυχισμένο.

Ενήλικη Ζωή

Παντρευτήκατε;

Ναι βέβαια.

Πώς γνωρίσατε την γυναίκα σας;

Τη γυναίκα μου την παντρεύτηκα με προξενιό αλλά ήμουν τυχερός γιατί πέρασα πολύ καλά. Η γυναίκα μου με αγαπούσε και με πρόσεχε πολύ.

Πώς ήταν τα χρόνια του γάμου σας;

Τα χρόνια τότε δεν ήταν πολύ δύσκολα γιατί ήμουν πολύ εργατικός άνθρωπος. Στην αρχή δούλευα σαν σερβιτόρος σε μαγαζιά της παραλίας. Μετά όμως

έκανα δικό μου μαγαζί και έβγαλα αρκετά χρήματα. Την περίοδο της δικτατορίας έφυγα με την οικογένεια μου για την Αμερική όπου ήταν τα αδέρφια μου. Εκεί ζήσαμε 16 χρόνια. Ο γιος μου μάλιστα παρέμεινε στην Αμερική και ακόμα ζει εκεί.

Τρίτη Ηλικία

Και τώρα που γυρίζετε στη Ελλάδα πως είναι;

Εδώ και 5 χρόνια είμαι χήρος και η μοναδική μου παρηγοριά είναι τα δύο μου παιδιά και τα έξι μου εγγόνια. Τώρα που έχασα την γυναίκα μου είναι δύσκολα. Γυρνάω στο σπίτι και δεν έχω κανέναν να με περιμένει. Αυτός που πεθαίνει γλιτώνει για αυτόν που μένει πίσω είναι το δύσκολο. Η μοναξιά είναι δύσκολη.

Η ζωή σας τώρα πια οικονομικά πως είναι;

Εδώ και πολλά χρόνια είμαι στην σύνταξη αλλά παίρνω πολύ λίγα χρήματα. Μόνο 300€. Τουλάχιστον έχω δικό μου σπίτι και δεν πληρώνω ενοίκια.

Πως είναι η κατάσταση της υγείας σας;

Δυστυχώς η κατάσταση της υγείας μου δεν είναι και πολύ καλά, αφού έχω προβλήματα καρδιάς και αρκετά ακόμα.

Η καθημερινότητα σας πως είναι;

Η καθημερινότητα μου είναι η ίδια. Κάθε πρωί πηγαίνω στο καφεενείο να βρω τους φίλους μου, κάθομαι πίνω το καφεδάκι μου και αν είναι καλός ο καιρός πάω και καμία βολτίτσα. Είμαι και στο Καπή γραμμένος αλλά δεν πάω γιατί αν πάω νιώθω πολύ γέρος έτοιμος να πεθάνω.

Αν είχατε την δυνατότητα να γυρίζατε τον χρόνο πίσω τι θα αλλάζατε;

Δεν θα άλλαζα τίποτα. Δεν μετανιώνω για κάτι που έκανα.

Ποιο είναι το σημαντικότερο γεγονός της ζωής σας;

Είναι δύο στη ζωή μου. Ένα όταν κατάφερα από υπάλληλος και έκανα δικό μου μαγαζί και ζήσαμε πιο άνετα με την οικογένεια μου και το δεύτερο όταν γέννησε η κόρη μου.

Ποια είναι τα σχέδια σας για το μέλλον;

Από εδώ και πέρα και δεν έχω σχέδια για το μέλλον. Δεν υπάρχει μέλλον για μένα. Η ζωή μου από τότε που έχασα την γυναίκα μου είναι μαύρη. Τώρα πια ζω μόνος μου, μαγειρεύω μόνος μου, καθαρίζω μόνος μου, ζω με συντροφιά την μοναξιά μου.

Τρίτη Συνέντευξη

Καλησπέρα σας, ονομάζομαι Μυλωνά Ιωάννα και είμαι φοιτήτρια στο 4ο έτος του τμήματος Κοινωνιολογίας του πανεπιστημίου Αιγαίου. Κάνω μια έρευνα σχετικά με την Τρίτη ηλικία για το μάθημα «Χρήση επαγωγικών στατιστικών τεχνικών και στατιστικών πακέτων-sps» του κύριου Παπάνη. Θα θέλατε να με βοηθήσετε να συλλέξω κάποια στοιχεία για αυτή την έρευνα;

Απ. Πολύ ευχαρίστως

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1) Πώς ονομάζεστε;

ΑΠ. Κ. Ι.

2) Πότε γεννηθήκατε;

ΑΠ. Το 1931

3) Που γεννηθήκατε;

ΑΠ. Στη Αθήνα

4) Που μένετε τώρα;

ΑΠ. Στη Μυτιλήνη

5) Ποια είναι η καταγωγή του πατέρα σας και αντίστοιχα της μητέρας σας;

ΑΠ. Από τη Γέρα Λέσβου

6) Είσαστε παντρεμένη;

ΑΠ. Ναι

7) Ζείτε σε ιδιόκτητο σπίτι ή με ενοίκιο;

ΑΠ. Σε ιδιόκτητο σπίτι

8) Ποιο είναι το επίπεδο μόρφωσης σας; Σπουδάσατε;

ΑΠ. Τελείωσα το δτάξιο γυμνάσιο και μετά προχώρησα στην Αγγλική στην ιδιωτική εκπαίδευση

A) ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

9) Μιλήστε μου, για τα παιδικά σας χρόνια και για τόπο που μεγαλώσατε.

ΑΠ. Τα παιδικά μου χρόνια ήταν δύσκολα λόγω κατοχής με πολυμελή οικογένεια υπήρχε μια οικονομική δυσχέρεια.

10) Θυμηθείτε την οικογένεια σας, ήσασταν ευτυχισμένη; Αντιμετώπισατε δύσκολες καταστάσεις λόγω των συνθηκών που επικρατούσαν την εποχή εκείνη;

ΑΠ. Υπήρχαν οι γενικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν τότε όλες οι οικογένειες, αλλά σαν οικογένεια περάσαμε καλά.

B) ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ

11) Από ποια ηλικία ξεκινήσατε να εργάζεστε;

ΑΠ. Από είκοσι χρονών

12) Τι επάγγελμα εξασκούσατε;

ΑΠ. Ήμουνα καθηγήτρια Αγγλικής στην ιδιωτική εκπαίδευση

13) Τα χρήματα που παίρνατε επαρκούσαν; Χρειάστηκε ίσως να κάνετε κάποια δεύτερη δουλειά;

ΑΠ. Ούτε κατά διάνοια να επαρκούσαν τα χρήματα, απλά ήταν μια καλή ενίσχυση.

14) Ήσασταν ικανοποιημένη από την εργασία σας;

ΑΠ. Όχι, δεν ήμουνα ικανοποιημένη από την εργασία μου.

15) Χρειάστηκε ίσως να μετακομίσετε από τον τόπο σας, για να πάτε να δουλέψετε κάπου αλλού;

ΑΠ. Λόγω οικογενειακών συνθηκών, δεν μπορούσε να γίνει κάτι τέτοιο.

16) Κάνατε οικογένεια;

ΑΠ. Βεβαίως

17) Πού ζουν τώρα τα παιδιά σας;

ΑΠ. Έκανα δύο παιδιά, αλλά το ένα πέθανε, ήταν αξιωματικός, ο άλλος μου γιος ζει εδώ.

18) Τι επάγγελμα εξασκεί;

ΑΠ. Είναι εκπαιδευτικός

Γ) ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ

19) Μπορείτε να μου περιγράψετε κάποια όμορφη ανάμνηση που είχατε με τα παιδιά σας; Ποια είναι η πιο σπουδαία που θυμάστε;

Απ. Όταν πέρασαν στο πανεπιστήμιο και μετά οι γάμοι τους και τα εγγονάκια.

20) Είσαστε ικανοποιημένη με τον εαυτό σας, από τα πράγματα που έχετε κάνει μέχρι τώρα στην ζωή σας;

ΑΠ. Όχι, έκανα πολλές ανοησίες. Θα ήθελα να σπουδάσω, ενώ ήμουνα αριστούχα και ο καημός μου με τρώει. Έκανα πολλά λάθη.

21) Αν γυρίζατε το χρόνο πίσω, θα αλλάζατε ή θα διορθώνατε κάτι στη ζωή σας;

ΑΠ. Θα άλλαζα περίπου τα 3/4 αυτών που έπρεπε να γίνουν και δεν έγιναν

22) Ποιο είναι το πιο σημαντικό γεγονός ολόκληρης της ζωής σας;

ΑΠ. Το πιο ευχάριστο γεγονός της ζωής μου είναι ήταν ο γάμος μου, η οικογένεια μου και τα εγγόνια μου. Δυσάρεστο ήταν η απώλεια του γιου μου.

23) Έχετε κάποια σχέδια για το μέλλον;

ΑΠ. Δεν έχω κάποια σχέδια για το μέλλον. Ίσως κάποιο ταξιδάκι για αναψυχή, που χρειαζόμαστε πάρα πολύ

Σας ευχαριστώ πολύ για το χρόνο που αφιερώσατε για να μου διηγηθείτε σημαντικές στιγμές της ζωής σας. Ήταν για μένα μια πολύ όμορφη εμπειρία που συζήτησα μαζί σας.

ΑΠ. Παρακαλώ να είστε καλά.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Bedford, A, Foulds, GA, Sheffield, BF.(1976). A new personal disturbance scale:DSSI/sAD. *Br J Soc Clin Psychol*, 15: 387 – 94

Beurs, E, Beekman, AT, van Balkom, AJ, et al. (1999). *Consequences of anxiety in older persons: its effect on disability, well-being and use of health services*. *Psychol Med*

Burke, WJ, Wengel, SP. (2003). Late life mood disorders. *Clin Geriatr Med*: 19:777- 97

Clement, JP., Leger, JM. (2006). Psychiatric disorders in non demented elderly people. *Bull Acad Natl Med*: 6 :190:1175-85.

Gallo, JJ, Lebowitz, BD.(1999). The epidemiology of common late-life mental disorders in the community: themes for the new century. *Psychiatr Serv*:50:1158- 66

Eliopoulos, C .(2001). *Gerontological Nursing*. Philadelphia : Lippincott.

Flint, AJ. (2005) Generalized anxiety disorder in elderly patients : Epidemiology, diagnosis, and treatment options. *Drugs Aging*: 22:101-14

Gershenfeld, HK, Philibert, RA, Boehm, GW. (2005). Looking forward in geriatric anxiety and depression : implications of basic science for the future. *Am J Geriatr Psychiatry*:13:1027-40

Hybels, CF, Blazer, DG.(2003). Epidemiology of late-life mental disorders. *Clin Geriatr Med*:19:663-96

Kinrys, G, Wygant, LE (2005). Anxiety disorders in women: does gender matter to treatment: *Rev Bras Psiquiatr* :27:43-50

Lauderdale, SA, Sheikh, JI.(2003). Anxiety disorders in older adults. *Clin Geriatr Med*: 19:721-41

- Lenze, EJ, Mulsant, BH, Shear, MK et al. (1993). Comorbidity of depression and anxiety disorders in later life. *Depress Anxiety* :14:86-93.
- Manthorpe, J, Illife, S.(2006). Suicide among older people. *Nurs Older Peopl* : 17 : 25-29
- Mohlman, J., Price, R. (2006). *Recognizing and treating late –life generalized anxiety disorder: distinguishing features and psychosocial treatment* *Expert Rev Neurother*
- Mulsant, BH, Ganguli, M. (1999). Epidemiology and Diagnosis of depression in late life. *J Clin Psychiatry*: 60, S20:9-15
- O'Connor, DW. (2006). Do older Australians truly have low rates of anxiety and depression ? A critique of the 1997 National Survey of Mental Health and Wellbeing. *Aust N Z J Psychiatry*:40:623-31
- Palsson, S, Skoog, I. (1997). *The epidemiology of affective disorders in the elderly* : a review *Int Clin Psychopharmacol*.
- Sable, JA, Jeste, DV. (2001). Anxiety disorders in older adults. *Curr Psychiatry Rep*:3:302-7
- Schwartz, R, Gunzelmann, T, Hinz, A, Brahler, E. (2001). Anxiety and depression in the general population over 60years old. *Deutsche Medizinische Wochenschrift*. 126:611-615
- Stanton, A. (1987). *Primer of Biostatistics*. 2nd ed, New York: Mc Graw-Hill 1987